

γάλην ἔκαστιν, ὡς λ.χ. ἐν Κρήτῃ, εἶναι εὐνόητον, ὅτι τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη ἀμέσως, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ. Ἦτο φυσικὸν τὸ ἐγχώριον Ἑλληνικὸν δίκαιον ν' ἀντιστιῆ μέχρις ἐνὸς σημείου. Κατ' ἀκολουθίαν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ θὰ παράσχουν ἄμεσον βοήθειαν τὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βεβαίως, τὸ γεγονὸς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐγχωρίου δικαίου δύναται νὰ συναχθῆ ἐν τινι μέτρῳ ἐιμέσως καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, ὡς λ.χ. ἐξ ἐκδοθέντων νομοθετημάτων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, κυρίως ὅμως τὰ νομικὰ ἔγγραφα εἶναι ἐκεῖνα ἐκ τῶν ὁποίων θὰ προκύψῃ καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς ἐγχωρίους θεσμούς, ἀλλὰ καὶ τὸ ποῖοι ἦσαν οὗτοι, τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον. Ἐπισκέψεις μου καὶ ἔρευναί εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας μοὶ παρέσχον ἐνδείξεις ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κρήτην, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν σχετικῶς τῆς κατακτήσεως καὶ καθ' ἣν ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς νοταρίων τῆς βενετικῆς πολιτείας εἰς ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς, ἐξηκολούθει ἡ σύνταξις καὶ ἰδιωτικῶν νομικῶν ἐγγράφων ὑπὸ κατωτέρων ὀρθοδόξων ἱερωμένων. Οὕτω, λ.χ. ἀνεύρομεν διαθήκην γυναικὸς τοῦ ἔτους πιθανῶς 1440, ἑλληνιστὶ γεγραμμένην καὶ ἰσογροσφραγισμένην ὑπὸ πέντε ὀρθοδόξων ἱερέων καὶ ἐνὸς «*διακόνου ταβουλαρίου*»¹⁾.

1) Τὴν διαθήκην ταύτην, ἣτις ἀποκεῖται εἰς τὸ Archivio di Stato τῆς Βενετίας (Duca di Candia, Busta 2, Ducali e lettere ricevute, Coderni 49, 141 Settembre 1442 Giugno), κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἀντάθῃ. Καίτοι δὲν φέρει ἔτος συντάξεως, οὐχ ἦττον ὅμως ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀντάθῃ τῶν ἐγγράφων τοῦ 1441 καθιστᾷ λίαν πιθανὸν ὅτι συνετάχθη κατὰ τὸ ἔτος 1440 ἢ ὀλίγον ἔτη πρότερον, ἦτοι ὑπερμεσοῦσης τῆς βενετοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Αὕτη ἐγγραφή ὑπὸ μίας χειρὸς, ἔχει δὲ οὕτως:

Ἐγὼ Ἐκατερίνα ἡ Τερίβεννα λέγω διὰ τῆς παρούσης μου ἐπιτελευτίου διαθη(κης), ἵνα ὑπάρχει ἀπο τοῦ νῆν. ||² ἦν τινα ἠγωράσαμεν γηναι(κα) την Μαρίναν ἀπο τῆς ἐμ(ῆς) προικός, ἐλευθέρα πάσης δουλοσην(ης), ἐπειδὴ ἐδούλευσεν ||³ αὕτη (καὶ) πλέον τῆς τάξει(ως) ὁμοί(ως) λέγω, ἵνα δώσει ὁ ἀνὴρ μου πρὸς τὸ θεοφρούρητον κάστρον (ὑπέρπυρα) δέκα (καὶ) πρὸς ||⁴ τοὺς παρατυχόντας ἱερεῖς εἰς τὸ εὐχελαιὸν μου (ὑπέρπυρα) δέκαπεντε, ψυχικ(ῆς) μου ὀφελεί(ας) ἔνεκεν. Εἰ δὲν ποιήσει οὕτως, ||⁵ λέγω, ἵνα ἐπισπάσῃται τὰς ἀράς τῶν ἀγίων. Πολλῇ γὰρ ἡ ἐμῆ προίξ καὶ ἐφθάρει ἅπασα παρά τοῦ ἀνδρός μου, (καὶ) ἴαντι ||⁶ πάσης τῆς προικός μου, ἵνα γένηται οὕτως ὡς διέταξάμην, (καὶ) λήψεται την ἀπο θεοῦ) σίγχωρη(σιν). Εἰς γὰρ ἀσφαλειαν ἐγενετο ||⁷ τὸ παρων μου ἐπιτελευταῖον κατὰ την ἰδ δεκευρίου (ἰνδικτιῶνος) Γ'.

||² + ἐγὼ ευτελ(ης) ἱερεὺς Θεοδωρος ὁ Αλυάτης.

||³ + ἱερεὺς Γεώργ(ιος) ὁ Μαυρόπου(λος)

||⁴ + ὁ εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Τζαντήρις

||⁵ + εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ Κριονερίτης.

||⁶ + ὁ εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Ἰσραήλ.

||⁷ - Διάκονος ταβουλάριος ὁ Αλυάτης -

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας τὰ ἑλλη-

